

Universitatea “Babeş-Bolyai” Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Domeniul Relații Internaționale și Studii Europene

IDENTITATEA NAȚIONALĂ ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ.
CONSTRUCȚIA IDENTITĂȚII EUROPENE.
STUDIU DE CAZ – ROMÂNIA

Teză de doctorat

- REZUMAT -

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
PROF. UNIV. DR. VASILE PUȘCAȘ

DOCTORAND
IULIAN MARIUS OANA

Cluj-Napoca

2012

Cuprins

INTRODUCERE	4
1. ARGUMENTUM – ACTUALITATEA ȘI RELEVANȚA TEMEI.....	4
2. PRECIZĂRI METODOLOGICE	10
CAPITOLUL I – IDENTITATEA NAȚIONALĂ ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE	13
1. IDENTITATEA – CONCEPT CHEIE ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE	13
2. SEMNIFICAȚIILE ACTUALE ALE PROBLEMATICII IDENTITARE	18
3. CLARIFICĂRI CONCEPTUALE: IDENTITATE COLECTIVĂ, IDENTITATE MULTIPLĂ, IDENTITATE NAȚIONALĂ, IDENTITATE REGIONALĂ, IDENTITATE EUROPEANĂ	18
4. TEORIILE IDENTITĂȚII SOCIALE.....	32
5. DEFINIȚII ALE IDENTITĂȚII NAȚIONALE. NAȚIUNEA, NAȚIONALISMUL ȘI TEORII ASUPRA NAȚIUNII	34
6. RELAȚIA LOCAL - NAȚIONAL - REGIONAL/EUROPEAN LA NIVEL IDENTITAR	44
6.1. <i>Elemente teoretice privind raporturile între diferitele nivele identitare</i>	44
6.2. <i>Aplicarea modelului teoretic la realitatea românească</i>	51
6.2.1. Există identități regionale în România?	51
6.2.2. Raporturile local - național - regional/european în planul identității în România	53
CAPITOLUL II – PROCESUL INTEGRĂRII EUROPENE ȘI PROBLEMA IDENTITARĂ	55
1. IMPORTANȚA INTEGRĂRII EUROPENE ÎN PLANUL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE	55
2. CONCEPTUL DE INTEGRARE/CONSTRUCȚIE EUROPEANĂ	57
3. PARADIGMELE TEORETICE ALE INTEGRĂRII EUROPENE.....	61
3.1. <i>Funcționalismul și neofuncționalismul</i>	61
3.2. <i>Realismul și neorealismul</i>	66
3.3. <i>Interguvernamentalismul</i>	71
3.4. <i>Federalismul</i>	79
3.5. <i>Constructivismul</i>	83
4. MECANISMELE INTEGRĂRII EUROPENE	85
5. PROCESUL DE EUROPENIZARE.....	92
5.1. <i>Definirea procesului de europenizare</i>	92
5.2. <i>Indicele de europenitate/europenizare</i>	99
CAPITOLUL III – CONSTRUCȚIA IDENTITĂȚII EUROPENE DUPĂ TRATATUL DE LA MAASTRICHT	101
1. ISTORIA CONCEPTULUI DE IDENTITATE EUROPEANĂ	101
2. DEFINIȚII, CONTESTĂRI ȘI LIMITE ALE NOȚIUNII DE IDENTITATE EUROPEANĂ	103
3. DIMENSIUNI ALE IDENTITĂȚII EUROPENE	111
3.1. <i>Identitatea culturală europeană</i>	111
3.2. <i>Identitatea politică europeană</i>	116
3.3. <i>Identitatea internațională a Uniunii Europene</i>	118
3.4. <i>Identitatea europeană de securitate și apărare</i>	123
3.5. <i>O identitate constituțională a Europei?</i>	127
4. SEMNIFICAȚII IDENTITARE ALE TRATATULUI DE LA MAASTRICHT - 1992.....	142
5. SEMNIFICAȚII IDENTITARE ALE TRATATULUI DE LA AMSTERDAM -1997.....	145
6. SEMNIFICAȚII IDENTITARE ALE TRATATULUI DE LA NISA -2001.....	149
7. STRATEGIILE IDENTITARE ÎN CADRUL UNIUNII EUROPENE	152
7.1. <i>Noțiunile de strategie identitară și amenințare identitară</i>	152
7.2. <i>Finalitatea strategiilor identitare</i>	155
7.3. <i>Modalități de dezvoltare a identității europene și obstacole în acest proces</i>	156
7.4. <i>Constituie politicile identitare europene o strategie coerentă?</i>	161
CAPITOLUL IV – ANALIZA TRATATULUI DE LA LISABONA DIN PERSPECTIVA CONTRIBUȚIEI LA (RE)DEFINIREA IDENTITĂȚII EUROPENE	164
1. PRINCIPALELE PREVEDERI ALE TRATATULUI ȘI SEMNIFICAȚIILE ACESTORA ÎN PLAN IDENTITAR	165
2. EVALUAREA DE IMPACT A TRATATULUI	178
CAPITOLUL V – IDENTITATEA EUROPEANĂ A ROMÂNIEI	185
1. IDENTITATEA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI	185
2. PREOCUPĂRI DE EXPRIMARE A IDENTITĂȚII NAȚIONALE ÎN CONTEXT EUROPEAN.....	192

3.	AVEM DEJA O IDENTITATE EUROPEANĂ?	213
4.	”CE VOM FI ÎN UNIUNE?” SAU PERSPECTIVE DE EVOLUȚIE A IDENTITĂȚII EUROPENE A ROMÂNIEI	217
CONCLUZII.....		227
BIBLIOGRAFIE		232
1.	DOCUMENTE.....	232
2.	BIBLIOGRAFIA GENERALĂ	233
3.	BIBLIOGRAFIA SPECIALĂ	240
4.	SURSE ELECTRONICE	244

REZUMAT

Cuvinte cheie: identitate europeană, integrare europeană, identitate națională, Uniunea Europeană, tratatele de bază ale Uniunii Europene, europenizare, construcția identității europene, strategii identitare, identitatea europeană a României

Teza de față se încadrează într-o problematică de maximă actualitate și relevanță, abordând interdisciplinar două subiecte importante ale studiului relațiilor internaționale: identitatea națională și integrarea europeană, prin prisma conceptului de identitate, devenit în ultimele decenii *punct focal al analizelor asupra modelelor emergente de organizare socială*.

Problemele identității naționale și europene au ajuns în centrul interesului politic și academic, atât în domeniul sociologiei și psihologiei sociale, cât și a relațiilor internaționale, în introducere fiind prezentate exemplificări semnificative în acest sens (proiecte/programe de cercetare, simpozioane, mese rotunde și conferințe internaționale dedicate temei).

Situată la interferența relațiilor internaționale cu sociologia politică și istoria contemporană, tema tezei solicită din punct de vedere metodologic o abordare hibridă, interdisciplinară, bazată pe **sociologia relațiilor internaționale**, sub-disciplină care abordează *fenomenele internaționale ca fapte sociale*, privilegiind demersul empiric însoțit de efortul de sistematizare, organizând diversitatea variabilelor internaționale în jurul câtorva rubrici fundamentale: actorii, puterea lor, obiectivele și instrumentele acestora, oferind potrivit lui Guillaume Devin¹, un cadru de analiză suficient de larg pentru a surprinde permanențele și discontinuitățile modurilor de acțiune internațională pe termen lung, dar și suficient de precis pentru a releva elementele ce le conferă specificitate astăzi.

Construcția europeană este un *proces de integrare sistemică*, bazat un ”set de instituții normative supranaționale, suprastatale”², iar concentrarea pe instituționalizare *privilegiază abordarea sociologică*: ”Europa, ca zonă normativă este o construcție socială ce ne aduce în inima teoriei și analizei sociologice”³.

În abordarea temei identității europene, principalul cadru teoretic a fost **constructivismul**, curent care concepe sistemul internațional ca o creație socială în ansamblul său, la fel cum componentele sale definitorii – procesele, actorii și structurile internaționale – sunt produse sociale. Adecvarea acestei paradigme la subiectul lucrării are în vedere una dintre

¹ Guillaume Devin, *Sociologie des relations internationales*, Paris: La Découverte, 2002.

² Goran Therborn, ”<Europe> as issue of sociology” în Thomas Boje, Bart van Steenberg, Sylvia Walby (ed.), *European Societies: fusion or fission?*, London: Routledge, 1999, p.24.

³ *Ibidem*, p. 25.

tezele de bază ale constructivismului, potrivit căreia înțelesurile pe care le atribuim lumii sociale, inclusiv lumii internaționale, rezultă din interacțiunile agenților: actorii internaționali atribuie sensuri, identități și roluri celorlalți actori și structurilor plecând de la interacțiunile trecute, prezente și anticipate cu aceștia. Am considerat constructivismul nu o teorie substanțială a integrării europene, ci o ”meta-teorie”, în care se regăsesc variate preocupări teoretice și strategii de cercetare⁴, ce au ca temă de interes deosebit *studiul identităților*, așa cum sunt ele constituite prin interacțiunea actorilor internaționali și pot oferi răspunsuri la *preocuparea crescândă pentru problematica identitară*, reflexie a incertitudinii produse de schimbările rapide din societățile moderne contemporane.

Potrivit unei teze esențiale a constructivismului, ”identitățile și interesele de stat sunt în mare parte construite mai degrabă de aceste structuri sociale, decât date în mod exogen sistemului de natura umană sau de politicile interne”⁵, iar procesul de formare a identităților, prin socializare interstatală⁶, este unul de continuă schimbare a sensurilor date de actorii sinelui și celuilalt, modificări care sunt perceptibile în practicile, tipul interacțiunilor și interesele pe care le prezintă actorii (teoria formării ”în oglindă” a identității).

Capitolul I evidențiază, în prima sa parte, importanța conceptului de identitate în domeniul relațiilor internaționale și semnificațiile contemporane ale acestei problematice, îndeosebi din perspectivă constructivistă, fiind punctate elemente precum pericolul abuzului terminologic și explicativ (în condițiile utilizării excesive/imprecise a conceptului), diversificarea tipurilor de identitate, emergența bazelor non-teritoriale pentru solidarități colective, oportunitățile pentru studiul relațiilor internaționale generate de focalizarea pe problematica identitară sau conflictele identitare.

Complexitatea semantică și caracterul multidimensional al identității generează și dificultățile în definire, accentuate de utilizarea polisemică, în vocabularul multor discipline științifice (psihosociologie, sociologie, antropologie, filosofie ș.a.). Identitatea este o ”representare cognitivă și afectiv-evaluativă a unui subiect identitar (individ, grup, instituție), din dublă perspectivă”⁷, a celorlalți și a subiectului; este în același timp, o *construcție socială*, rezultat a două tendințe opuse - centripetă sau centrifugă în raport cu grupul de apartenență⁸: *conformarea*, ce răspunde nevoii de apartenență și aprobare socială, respectiv *individualizarea*,

⁴ Mette Eilstrup-Sangiovanni, ”The Constructivist Turn in European Integration Studies” în Mette Eilstrup-Sangiovanni (ed.), *Debates on European Integration – A Reader*, Houndmills, Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 2006, p. 394.

⁵ Alexander Wendt *apud* Martin Griffiths, *Relații internaționale: școli, curente, gânditori*, București: Ziua, 2003, p. 326.

⁶ Idem, ”Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, nr. 88, 1994, p.384-396.

⁷ Dan Jurcan, *Identitate și societate. Modele aspiraționale în tranziție*, Cluj-Napoca: Eikon, 2005, p.163.

⁸ *Ibidem*.

ce răspunde nevoii de unitate și diferențiere, ambele generate de categorizarea și compararea socială între indivizi, grupuri și comunități, care au loc în raport de *referenți identitari* specifici, care ordonează și ierarhizează informația cu privire la obiectul percepției.

Cea de-a doua parte a capitolului prezintă clarificări conceptuale și terminologice ale noțiunilor-cheie (identitate socială, identitate colectivă, identitate națională și europeană, identitate multiplă, strategii identitare), utilizând elemente de istorie explicativă și istorie conceptuală și conturează cadrul teoretic, prin analiza descriptivă a paradigmatelor relevante pentru tema abordată, respectiv teoriile identității din psihologia socială (teoria identității sociale intergrupuri și teoria autocategorizării) și perspectivele sociologice asupra națiunii (modernismul, primordialismul, perenialismul, etnosimbolismul).

Identitățile sunt *realități subiective* (constructe sociale despre cine suntem și căror grupuri aparținem) *cu bază obiectivă* (există întotdeauna criterii de apartenență obiective, independente de atașamente)⁹. Fac obiectul acestei teze **identitățile colective**, abordate din perspectiva conotațiilor lor socio-politice și geografice, adică identitatea națională, regională și europeană. Conceptul de *identitate colectivă* desemnează „capacitatea unei colectivități de a se recunoaște ca grup”¹⁰, prin diferențiere de alte grupuri și manifestarea unei autonomii colective în exterior, iar în interior - printr-un efect de fuziune ce unifică diversitatea apartenențelor membrilor. Identitățile colective sunt importante pentru sociologie și științe politice, fiindcă reprezintă bazele pentru acțiunea socio-politică; actorii politici tind să le manipuleze, căutând să exploateze potențialul mobilizator al identității colective împărtășite, prin politici identitare ce solicită și mențin afilierea cetățenilor la comunități de interese și valori.

Într-o abordare specifică sociologiei politice, William W. Bostock și Gregg W. Smith au definit identitatea națională ca o *stare psihologică colectivă, ce reprezintă o condiție necesară pentru supraviețuirea politico-legal-coercitivă a statului*, specificând următoarele 8 dimensiuni: conștiința de sine colectivă, granițe (geografice, lingvistice, culturale și religioase), continuitate în spațiu și timp, comuniune și comunicare, inițiative împreună cu restul lumii, anticipare (a unui viitor comun), apreciere (a propriei apartenențe), responsabilitate pentru acțiuni (ce implică și identitatea națională/naționalitatea)¹¹.

Teoriile identității sociale au aplicabilitate (deși limitată) atât în domeniul formării și afirmării identităților locale, regionale sau naționale, cât și în construcția identității europene, având valoare explicativă în special în privința strategiilor identitare adoptate de actorii sociali.

⁹Elisabeth Bakke, *Towards a European Identity?*, Working Paper no. 10/1995, ARENA, Oslo, http://folk.uio.no/stveb1/Towards_a_European_Identity.pdf (accesat în 14 august 2012).

¹⁰*Dicționar de Sociologie Larousse*, București: Univers Enciclopedic, 1996, p. 127.

¹¹William W. Bostock, Gregg W. Smith, *On Measuring National Identity*, <http://eprints.utas.edu.au/788/1/OMNI.20.2.07> (accesat în 14 august 2012).

Primul capitol se încheie cu analiza cauzală și relațională a raporturilor dintre identitățile locale, naționale, regionale, respectiv europeană, cu evidențierea elementelor relevante și/sau specifice pentru România, folosind rezultatele unor cercetări atât teoretice, cât și empirice, precum sondajele de opinie (în special Eurobarometrele), dar și alte cercetări de teren. Aspectele prezentate despre relația local-național-regional/european la nivel identitar converg înspre ideea că *aceste identități sunt incluzive, compatibile și/sau complementare*. Potrivit unor autori precum Thomas Risse, Fritz W. Scharpf sau Elizabeth Bakke, avem *identități multiple*, care variază în intensitate, durabilitate/complexitate, ce permit cetățenilor să se identifice cu entități diferite funcție de scop și context, diferența dintre ele constând în principal în intensitatea procesului de identificare, iar dobândirea unei noi identități nu înlătură/anulează/înlocuiește în mod necesar vreuna dintre identitățile anterioare.

Cel de-al doilea capitol subliniază importanța integrării europene în planul relațiilor internaționale - cel mai reușit și exemplar proces de integrare regională - și parcurge definiții date conceptului esențial de integrare/construcție europeană, cu evidențierea celor două forme ale sale - integrarea negativă și integrarea pozitivă, respectiv a dualității stare - proces. Subcapitolul dedicat principalelor paradigme ale integrării europene prezintă: funcționalismul (David Mitrany) și neofuncționalismul (Ernst B. Haas, Leon N. Lindberg și Stuart A. Scheingold), interguvernamentalismul (Stanley Hoffmann și Andrew Moravcik), realismul și neorealismul, federalismul, respectiv constructivismul (ultimele patru având contributory mai numeroși/puțin definatorii), punctând tezele lor esențiale, modul în care definesc/concep integrarea și limitele explicative sau criticile aduse acestora.

Accepțiunea adoptată pentru conceptul de integrare europeană este cea neofuncționalistă: crearea, în cadrul unui teritoriu, a unui *"sentiment de apartenență la o comunitate și a unor instituții și proceduri suficient de puternice și de extinse pentru a putea îndeplini pe termen lung speranțele de schimbare pașnică în rândurile populației sale"*¹², iar integrarea politică este *"procesul prin care actorii politici din mai multe cadre naționale distincte sunt convinși să își transfere loialitățile, așteptările și activitățile politice către un nou centru, ale cărui instituții posedă/pretind jurisdicție asupra statelor naționale preexistente"*¹³.

Ultima parte a celui de-al doilea capitol descrie *mecanismele integrării europene*, pornind de la procesul de aderare, fazele acestuia și criteriile ce trebuie îndeplinite, urmate de negocierile de aderare, adoptarea acquis-ului comunitar și armonizarea legislativă, reformele interne pentru îndeplinirea criteriilor menționate și procedura de încheiere a tratatelor de

¹² Karl W. Deutsch *et al*, "Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the light of Historical Experience" în Mette Eilstrup-Sangiovanni, *op.cit.*, p. 69.

¹³ Ernst Haas, *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces, 1950-1957*, Stanford: Stanford University Press, 1958, p.16.

aderare, cu punctarea etapelor parcurse în acest sens de țara noastră. De asemenea, prezintă **procesul de europenizare**, din perspectiva definirii și explicării sale, cu evidențierea fațetelor sale multiple, a perspectivelor teoretico-explicative asupra sa (sistematizate tabelar) și a caracteristicilor specifice pentru Europa Centrală și de Est.

Din punct de vedere identitar, negocierile de aderare înseamnă că UE acceptă să devină o uniune care include și noul stat cu care negociază, iar statul respectiv acceptă să se europenizeze, conform regulilor UE și asemeni statelor deja integrate. Europenizarea mută centrul de greutate al cercetării integrării europene dinspre statul național și instituțiile UE înspre efectele integrării, procesele și politicile afectate de integrare, distanțându-se de cadrul trasat de cele două teorii principale asupra integrării, interguvernamentalism și neofuncționalism. Am înțeles europenizarea în sensul definiției comprehensive date de Claudio M. Radaelli: ”*proces de (a) construcție (b) răspândire și (c) instituționalizare a unor reguli, proceduri, paradigme ale politicilor, stiluri, moduri de operare - atât formale, cât și informale, și a unor credințe și norme împărtășite, care sunt definite și consolidate în elaborarea deciziilor UE și apoi incorporate în logica discursului intern, în identități, structuri politice și politici publice*”¹⁴.

Al treilea capitol conturează din punct de vedere teoretic conceptul de identitate europeană, în toată complexitatea sa, pornind de la istoria noțiunii și definiții, evidențiind și contestări sau limite ale acestuia, și parcurgând secvențial multiplele sale dimensiuni (culturală, politică, internațională, constituțională, de securitate și apărare). **Identitatea europeană** reprezintă ”un construct specific în timp și spațiu, a cărui conținut se schimbă în funcție de contextul social și politic¹⁵”, având ca elemente esențiale ”*identificarea cetățenilor cu organizația supranațională Uniunea Europeană și percepția mutuală a acestei apartenențe*”¹⁶.

Potrivit *Documentului asupra identității europene*, adoptat la Copenhaga, în 14 decembrie 1973 de către Consiliul Miniștrilor de Externe ai statelor membre ale Comunității Europene, elementele fundamentale ale identității europene sunt: statul de drept, apărarea democrației reprezentative, justiția socială, respectul drepturilor omului, piața comună, instituțiile și politicile comune, precum și mecanismele de cooperare între statele membre. Punctul 22 final al Documentului de la Copenhaga prevede că „*identitatea europeană va evolua în funcție de construcția dinamică a Europei unite*”.

¹⁴ Claudio M. Radaelli, ”Wither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change”, *European Integration online Papers*, Vol. 4, no. 8, 2000, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm> (accesat în 14 august 2012), p. 3-4.

¹⁵ Antje Wiener, Thomas Diez, *European Integration Theory*, New York: Oxford University Press, 2004, p.171.

¹⁶ Armin von Bogdandy, ”The European constitution and European identity: Text and subtext of the Treaty establishing a Constitution for Europe”, *International Journal of Constitutional Law*, 2005, 3: 295-315.

Bazat pe repere teoretice rezultate din analiza sociologică a formelor de identitate colectivă, am încercat să surprind, prin analiza conținutului, semnificațiile în planul afirmării/definirii identității europene ale tratatelor de bază ale Uniunii Europene, începând cu Tratatul de la Maastricht (1993), apoi cel de la Amsterdam (1997) și încheind cu Tratatul de la Nisa (2001), urmate de abordarea tipurilor de strategii identitare în cadrul Uniunii Europene. În acest ultim context am evidențiat modalități de dezvoltare a identității europene și factori ce frânează procesul în cauză, pornind de la constatarea că un rol determinant joacă dialectica permanentă dintre adâncirea integrării (ca premisă fundamentală de dezvoltare a identității) și continuarea extinderii UE (care amplifică diversitatea și eterogenitatea Uniunii, generând noi provocări în plan identitar).

Susținut de rezultatele mai multor cercetări empirice, ce demonstrează că *un număr important de cetățeni europeni „includ Europa în sentimentul lor de identitate”* în sensul că dețin *„identități naționale europenizate, chiar dacă numai ca identități secundare”*¹⁷, am prezentat identitatea europeană ca o *realitate sociologică indubitabilă*, dincolo de dihotomiile frecvente referitoare la identitatea europeană (există deja *versus* în formare/în perspectivă ori există identități europene, la plural, dar nu există o identitate europeană unică/singulară; este necesară/indispensabilă proiectului european *versus* poate contribui la susținerea acestuia/contează îndeosebi în momentele cruciale ale integrării; se formează pe parcursul procesului de integrare, ca un produs secundar al acestuia *versus* necesită măsuri și strategii active din partea actorilor integrării).

Cel de-al patrulea capitol continuă efortul analitic din capitolul precedent, vizând evidențierea contribuției celui mai recent tratat de bază al Uniunii Europene, Tratatul de la Lisabona, la definirea identității europene, însoțită de o evaluare de impact. Prin prevederile acestui tratat, identitatea europeană externă dobândește o nouă formă ca subiect de drept internațional, prin faptul că Tratatul îi conferă UE personalitate juridică internațională, statut ce acordă - sau mai bine zis oficializează - capacitatea de a acționa pe scena internațională, iar valorile explicit asumate sau proclamate (îndeosebi cele specifice precum: spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne; economia socială de piață; democrația reprezentativă), devin/ar trebui să devină elemente constitutive ale identității europene interne și distinctive pentru identitatea externă. Capitolul se încheie cu evaluarea efectelor produse de punerea în aplicare a Tratatului de la Lisabona, a căror importanță a fost evident diminuată de perioada de criză economico-financiară ce s-a suprapus perioadei de după adoptarea și intrarea

¹⁷ Thomas Risse, *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*, Ithaca/ London: Cornell University Press, 2010, p. 6.

sa în vigoare, context problematic ce i-a subliniat și limitele, aducând în discuție inclusiv posibilitatea adoptării unui nou tratat de bază.

Capitolul V urmărește să circumscrie și evalueze identitatea europeană a României, pornind de la creionarea a ceea ce înseamnă identitatea națională a României, urmată de un excurs istoric despre preocupările de exprimare a identității naționale în context european și punctarea perspectivelor de evoluție/europenizare a acestei identități. Interogațiile care jalonează acest capitol sunt următoarele: *”Cine suntem? Care ne sunt originile și cum ne-am format ca popor/națiune și stat? Care a fost raportarea la Europa pe parcursul acestui proces? Cât de europeni suntem? Ce vrem să devenim, încotro ne îndreptăm și ce identitate ne asumăm în raport cu Europa?”* Răspunsurile prezentate aparțin atât unor istorici și sociologi, cât și unor cercetători contemporani, cu abordări trans/multidisciplinare, la care am adăugat contribuții proprii, bazate de analiza rezultatelor Eurobarometrelor și pe observații personale.

În ceea ce privește specificitatea procesului de europenizare a României, principalele constatări se referă la următoarele: dincolo de (re)afirmarea justificată a apartenenței istorico-geografice și culturale la Europa, ne limitează lipsa unui proiect societal major care să ne definească identitar în noul context european și internațional, după epuizarea aparentă a celui legat de aderarea la Uniunea Europeană, prin neadoptarea unei strategii naționale post-aderare, nedefinirea unui profil/brand de țară și neconturarea unui rol specific/influent în cadrul Uniunii; apartenența României la Uniunea Europeană ca stat membru cu drepturi depline, statuată de drept, rămâne în fapt la nivel aspirațional; la 5 ani de la aderare, rămâne actual riscul ”eurobalcanizării”, evidențiat de Tom Gallagher.

Concluziile punctează principalele rezultate ale tezei, cu evidențierea elementului de noutate/contribuție personală, a experienței de elaborare și redactare a lucrării și a sugestiilor/recomandărilor ce pot da plus-valoare acestei cercetări, încheindu-se cu exprimarea convingerii că spiritul construcției europene va avea câștig de cauză pe termen lung și va asigura europenilor, inclusiv românilor, un viitor comun, pașnic și prosper, cu valoare de model pentru lumea globalizată.

Bibliografie

1. Documente

- Acordul european din 1 februarie 1993 instituind o asociere între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele membre pe de altă parte, Monitorul Oficial nr. 73 din 12 aprilie 1993
- Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din aprilie 1964
- The Development of European Identity/Identities: Unfinished Business. A Policy Review, European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Socio-economic Sciences and Humanities, July 2012
- Document on The European Identity published by the Nine Foreign Ministers on 14 December 1973, in Copenhagen, *Bulletin of the European Communities*, December 1973, No 12, Luxembourg: Office for official publications of the European Communities
- European Commission, *Annual Report 2010 on relations between the European Commission and national Parliaments*, Brussels, 10.6.2011, COM(2011) 345 final
- Raportul de avertisment privind potențialul de criză*, SAR, București, nr. 1/2002
- European Union. Report by Mr. Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council, 07.01.1976, *Bulletin of the European Communities*, Supplement 1/76 (Raportul Tindemans)
- Rezoluția Consiliului din 16 noiembrie 2007 privind o agendă europeană pentru cultură (2007/C 287/01), *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 29.11.2007
- Rezoluția Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia (1 decembrie 1918)
- Strategia de Securitate Națională a României. România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosper, București, 2007, www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf
- Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C 306, Anul 50, 17 decembrie 2007
- Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C 83 Anul 53, 30 martie 2010

2. Bibliografia generală

CĂRȚI

- Alexandrescu, M., *Funcționalismul și sistemul internațional (David Mitrany)*, Cluj-Napoca: Eikon, 2010
- Altermatt, U., *Previziunile de la Sarajevo. Etnonaționalismul în Europa*, Iași: Polirom, 2000
- Avram, A., Răduțiu, A., Edroiu, N., *Istoria României. Transilvania*, Vol. I, Cluj-Napoca: Editura „George Barițiu”, 1997
- Bafoil, F., *Central and Eastern Europe: Europeanization and social change*, Palgrave Macmillan, 2009
- Balassa, B., *The Theory of Economic Integration*, London: Allen and Unwin, 1961
- Baylis, S., Smith S. (ed.), *The Globalisation of World Politics* (3rd edition), Oxford: Oxford University Press, 2005
- Benedict, A., *Comunități imaginate*, București: Integral, 2000
- Berger, P., Luckmann, T., *Construcția socială a realității*. București: Editura Art, 2008
- Berger, P., *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective*, Harmondsworth: Penguin Books, 1966
- Boghian, V. C., *Românii între Păcală și Miorița*, Suceava: Accent Print, 2006
- Brucan, S., *Secolul XXI: viitorul Uniunii Europene; Războaiele în secolul XXI*, Iași: Polirom, 2005
- Brugmans, H., *La Pensée politique du fédéralisme*, Paris: A. J. Sijtheoff Leyde, 1969
- Brugmans, H., *Panorame de la pensée fédéraliste*, Paris: La Colombe, 1956
- Burgess, M., *Federalism and European Union*, London: Routledge, 1989
- Caragea, A., *Gândind la Europa: interferența civilizațiilor în Europa unită*, București: Minerva, 2009
- Castells, M., *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. II, Oxford: Blackwell, 1997
- Cărtărescu, M., *Postmodernismul românesc*, București: Humanitas, 1999.
- Cerulo, K. A., *Identity Designs - The Sights and Sounds of a Nation*, New Jersey: Rutgers University Press, 1995
- Cerutti, F., Rudolph, E., *A soul for Europe: on the cultural and political identity of the Europeans* - Leuven; Sterling: Peeters, 2001, vol.I
- Cesereanu, R., *T(z)ara mea. Stereotipii și prejudecăți (coord.)*, București: Institutul Cultural Român, 2006
- Christiansen, Th., Jørgensen, K. E., Wiener, A., *The social construction of Europe*, London: Sage Publications, 2001
- Cuche, D., *Noțiunea de cultură în științele sociale*, Iași: Institutul European, 2003

- Dâncu, V.S., *Țara telespectatorilor fericiți: contraideologii*, Cluj-Napoca: Dacia, 2000
- Devin, G., *Sociologie des relations internationales*, Paris: La Découverte, 2002
- Dictionnaire Constitutionnel*, Paris: Press Universitaire de France, 1992
- Dicționar de Sociologie Larousse*, București: Univers Enciclopedic, 1996
- Doise, W., Deschamp, J.-C., Mugny, G., *Psihologie socială experimentală*, Iași: Polirom, 1996
- Eliade, M., *Profetism românesc*, vol. I, București: Roza Vânturilor, 1990
- Eilstrup-Sangiovanni, M. (ed.), *Debates on European Integration – A Reader*, Houndmills, Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan, 2006
- Filipescu, I. P., Fuerea, A., *Drept instituțional comunitar european*, București: Actami, 2002
- Fukuyama, F., *The End of History and the Last Man*, New York: Penguin Books, 1993
- Gallagher, T., *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*, București: Humanitas, 2004
- Gallagher, T., *Deceniul pierdut al României - Miraajul integrării europene după anul 2000*, București: Editura All, 2010
- Gellner, E., *Națiuni și naționalism*, Oradea: Antet, 1997
- Gherghina, S., Jiglău, G., Pecican, O., Pop, F. (ed.), *Ce aduce nou Tratatul de la Lisabona?*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2010
- Giddens, A., *Social Theory and Modern Sociology*, Cambridge: Polity Press, 1987
- Goetz, H. K., Hix, S. (ed.), *Europeanised politics? European integration and national political systems*, London: Frank Cass, 2001
- Goldstein, J. S., Pevehouse, J. C., *Relații internaționale*, Iași: Polirom, 2008
- Gopal, B. (ed.), *Mapping the Nation*, London&New York: Verso, 1996
- Griffiths, M., *Relații internaționale: școli, curente, gânditori*, București: Ziua, 2003
- Guibernau, M., *Nationalisms: The Nation State and Nationalism in the Twentieth Century*, Cambridge: Polity Press, 1996
- Gustavsson, S., Oxelheim, L., Pehrson, L., *How Unified Is the European Union? European Integration Between Visions and Popular Legitimacy*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2009
- Gusti, D., *Știința și pedagogia națiunii*, Imprimeria Națională, București, 1941
- Haas, E. B., *Beyond The Nation State: Functionalism and International Organization*, Stanford: Stanford University Press, 1964
- Haas, E. B., *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces, 1950-1957*, Stanford: Stanford University Press, 1958
- Hayward J., Page, E.C. (ed.), *Governing the New Europe*, Cambridge: Polity Press, 1995

- Heuser, B., *Transatlantic Relations. Sharing Ideals and Costs*, London: Pinter, Royal Institute of International Affairs, 1996
- Hobson, M. J., *The State and International Relations*, Cambridge University Press, 2000
- Hogg, M. A., Abrams, D. (ed.), *Intergroup relations: Essential readings. Key readings in social psychology*, New York: Psychology Press, 2001
- Iacob, L. M., *Etnopsihologie și imagologie: sinteze și cercetări*, Iași: Polirom, 2003
- Ichijo, A., Spohn, W. (ed.), *Entangled Identities: Nations and Europe*, Aldershot: Ashgate, 2005
- Ionescu, C., *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741–1991*, București: Ed. Lumina Lex, 1998
- Jenkins, R., *Identitate socială*, București: Univers, 2000
- Jørgensen, K. E., Pollack, M. A., Rosamond, B. (ed.), *Handbook of European Union Politics*, London: Sage Publications, 2007
- Jurcan, D., *Identitate și societate. Modele aspiraționale în tranziție*, Cluj-Napoca: Eikon, 2005
- Keating, M., McGarry, J., (ed.), *Minority Nationalism and the Changing International Order*, Oxford: Oxford University Press, 2001
- Lijphart, A., *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, New Haven: Yale University Press, 1977
- Lijphart, A., *The Politics of Accommodation*, Berkeley: University of California Press, 1968
- Lindberg, L. N., *The Political Dynamics of European Economic Integration*, Stanford: Stanford University Press, 1963
- Lindberg, L.N., Scheingold, S. A., *Europe's Would Be Polity. Patterns of Change in the European Community*, Prentice-Hall, 1970
- Miller, D. (coord.), *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, București: Humanitas, 2000
- Miroiu, A., Ungureanu, R. S., *Manual de relații internaționale*, Iași: Polirom, 2006
- Mitrany, D., *A Working Peace System: An Argument for the Functional Development of International Organization*, London: Oxford University Press, 1943
- Mitrany, D., *The Functional Theory of Politics*, London: Martin Robertson, 1975
- Mitu, S., *Geneza identității naționale la românii ardeleni*, București: Humanitas, 1999
- Monar, J., Wessels, W. (ed.), *The European Union after the Treaty of Amsterdam*, London and New York: Continuum, 2001
- Moravcsik, A. (ed.), *Centralization or Fragmentation? Europe Facing the Challenges of Deepening, Diversity and Democracy*, New York: Council on Foreign Affairs, 1998
- Moravcsik, A., *The Choice for Europe. Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, New York: Cornell University Press, 1998

- Morgenthau, H., *Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred A. Knopf, 1973
- Morin, E., *Gândind Europa*, București: Editura Trei, 2002
- Moștoflei, C. (coord.), *Securitate și apărare în Uniunea Europeană*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008
- Mungiu, A., *Românii după '89. Istoria unei neînțelegeri*, București: Humanitas, 1995
- Mungiu-Pippidi, A., *Transilvania subiectivă*, București: Humanitas, 1999
- Munteanu, R., *Drept european*, București: Oscar Print, 1996
- Murgescu, B. (coord.), *Istoria României în texte*, București: Corint, 2001
- Murgescu, B., *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași: Polirom, 2010
- Murray, F., *Unions of States: The Theory and Practice of Confederation*, Leicester: Leicester University Press, 1981
- Năstase, A., *Quo Vadis Europe? Towards a United Europe?*, București: Monitorul Oficial, 2003
- Năstase, A. (coord.), *România și viitorul Europei*, București: Monitorul Oficial, 2001
- Neculau, A. (coord.), *Psihologia câmpului social. Reprezentările sociale*, București: Editura Societății Știință și Tehnică, 1995
- Neumann, V., *Identități multiple în Europa Regiunilor. Interculturalitatea Banatului*, Timișoara: Hestia, 1997
- Neumann, V., *Neam, Popor sau Națiune? Despre identitățile politice europene*, București: Curtea Veche, 2005
- Paleologu, A., *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor*, București: Humanitas, 1991
- Pasti, V., *România în tranziție. Căderea în viitor*, București: Nemira, 1995
- Pițu, L., *Sentimentul românesc al urii de sine*, Iași: Editura Institutului European, 1991
- Pop, F., Gherghina, S. (coord.), *Provocarea europeană: proceduri și implicații ale aderării României*, Cluj-Napoca: Argonaut, 2007
- Pop, I. A., *Geneza medievală a națiunilor moderne*, București: Editura Fundației Culturale Române, 1999
- Prisecaru, P., *Guvernanța Uniunii Europene*, București: Ed. Economică, 2005
- Prodan, D., *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984
- Pușcaș, V., *Căderea României în Balcani: analize, comentarii, interviuri*, Cluj-Napoca: Dacia, 2000

- Puşcaş, V., *European Negotiations. A Case Study: Romanian Accession to the European Union*, International University Institute for European Studies, Institute of International Sociology, Gorizia, Italia, 2006
- Puşcaş, V., *Negociind cu Uniunea Europeană*, Bucureşti: Ed. Economică, 2003
- Puşcaş, V., *Relațiile internaționale/transnaționale*, Cluj-Napoca: Sincron, 2005
- Ralea, M., *Fenomenul românesc*, Bucureşti: Editura Albatros, 1997
- Rhodes, R. A. W., Binder S.A., Rockman, B.A.(ed.), *The Oxford Handbook of Political Institutions*, Oxford: Oxford University Press, 2006
- Rodrigues, M.J. (ed.), *The New Knowledge Economy in Europe: A Strategy for International Competitiveness and Social Cohesion*, Nordhampton: Edward Elgar Pub, 2002
- Rorato L., Saunders A. (ed.), *The Essence and the Margin - National Identities and Collective Memories in Contemporary European Culture*, Amsterdam - New York: Rodopi, 2009
- Rosamond, B., *Theories of European Integration*, London: Macmillan Press, 2000
- Rougemont, D., *28 siècles d 'Europe. La conscience européenne a travers les textes d'Hésiode a nos jours*, Paris: Payot, 1961
- Sandholtz, W., Stone Sweet, A.(coord.), *European Integration: Supranational Governance*, Oxford University Press, 1998
- Sassatelli, M., *Becoming Europeans: Cultural Identity and Cultural Policies*, London: Palgrave Macmillan, 2009
- Schimmelfennig, F., Sedelmeier, U. (ed.), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 2005
- Sidjanski, D., *Viitorul federalist al Europei. Comunitatea Europeană de la origini până la Tratatul de la Lisabona*, Polirom, 2010
- Simion, E. (coord.), *2000 de ani de relații intereuropene Orient-Occident. Studiu de caz: România - Olanda (2000 Years of Inter-European East-West Relations. Case Study: Romania – The Netherlands)*, Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic, 2004
- Sionaidh, D.-S., *Constitutional Law of the European Union*, Longman–Pearson Education, London, 2002
- Tinbergen, J., *International Economic Integration*, London:Elsevier Publishing Company, 1965
- Tismăneanu, V., (coord.), *Revoluțiile din 1989: între trecut și viitor*, Iași: Polirom, 1999
- Titulescu, N., *Documente diplomatice*, Bucureşti: Editura Politică, 1967
- Torney-Purta, J., Schwille, J., Amadeo, J. (eds.), *Civic education across countries: Twenty-four case studies from the IEA Civic Education Project*. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement, 1999

- Trucă, G., Geana, E., Macri, A-I., *Repere și puncte de vedere referitoare la dezbaterile privind viitorul Uniunii Europene*, București: Institutul European din România, octombrie 2001
- Voicu, B., *Penuria Pseudo-Modernă a Postcomunismului Românesc. Volumul I. Schimbarea socială și acțiunile indivizilor*, Iași, Editura Expert Projects, 2005
- Voicu, M., *Uniunea Europeană înainte și după Tratatul de la Lisabona*, București: Universul Juridic, 2009
- Wæver, O., Hansen, L. (ed.), *European Integration and National Identity. The Challenge of the Nordic States*, London: Routledge, 2002
- Wallace, H. (ed.), *Interlocking Dimensions of European Integration*, London: Palgrave Macmillan, 2001
- Wiener, A., Diez, Th., *European Integration Theory*, New York: Oxford University Press, 2004
- Zakaria, F., *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton University Press, 1999
- Zăpârțan, L. P., *Negocierea în viața social-politică*, Cluj-Napoca: Eikon, 2007
- Zăpârțan, L. P., *Relațiile internaționale*, Cluj-Napoca: Studia, 2001

ARTICOLE

- Badie, B., „Réseaux transnationaux et instabilité mondiale”, *Relations internationales et stratégiques*, no. 20, hiver 1995, pp. 37-38
- Badinter, R., “European Constitution: Perspectives of a French delegate to the convention”, *International Journal for Constitutional Law*, 2005, 1: 363-372
- Bellamy, R., “The European Constitution is Dead, Long Live European Constitutionalism”, *Constellations*, Volume 13, Issue 2, June 2006, p. 181–189
- Bogaards, M., Crepaz M.M.L., „Consociational interpretations of the European Union”, *European Union Politics*, 2002, 3 (3): 357–381
- Carey, S., “Undivided Loyalties - Is National Identity an Obstacle to European Integration?”, *European Union Politics*, Vol. 3, No. 4, 387-413, 2002, SAGE Publications
- Costa, O., Magnette, P., “The European Union as a consociation? A methodological assessment”, *West European Politics*, 2003, 26(3):1-18
- Cram, L., „Identity and European integration: diversity as a source of integration”, *Nations and Nationalism*, 15 (1), ASEN/Blackwell Publishing, 2009, 109–128
- Damro, C., „Building an International Identity: the EU and Extraterritorial Competition Policy”, *Journal of European Public Policy*, 2001, 8(2): 208-26
- Diez Medrano, J., Gutierrez, P., „Nested identities, National and European identity in Spain”, *Ethnic and Racial Studies*, 2001, 24: 753–78

- Druckman, D., „Negotiation and Identity: Implications for Negotiation Theory”, *International Negotiation*, Volume 6, Number 2, 2001 , pp. 281-291
- Duca, I. G., „Statele Unite ale Europei”, *Observatorul*, an. I, nr. 7-8, 1930
- Gabel, M.J., “The endurance of supranational governance: A consociational interpretation of the European Union”, *Comparative Politics*, 1998, **30** (4): 463–475
- Garrett, G., Tsebelis, G., “An Institutional Critique of Intergovernmentalism”, *International Organization*, Vol. 50, No. 2 (Spring, 1996), pp. 269-299
- Gusti, D., „Problema federației europene”, *Arhiva pentru știința și reforma socială*, IX, nr. 1-2, 21 februarie 1930, p. 1-23
- Gergen, K.J., ”Multiple identity”, *Psychology Today*, no. 5/1972, pp. 31-35
- Iluț, P., „Identitatea multiplă și condiția cognitiv-axiologică a studentului”, *Sociologie Românească*, nr. III, anul 1999, p. 39-50
- Ivan, P., Panaite, M., Ciucu, C., Uzuna, R., „Uniunea Europeană se adaptează din mers Tratatului de la Lisabona”, Centrul Român pentru Politici Europene, *Policy Memo*, no. 6, ianuarie 2010
- Ladrech, R., ”Europeanization of domestic politics and institutions: The case of France”, *Journal of Common Market Studies*, 1994, 32(1), March: 69-88
- Laursen, F., “Theory and Practice of Regional Integration”, *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, Vol. 8, No. 3, February 2008
- Lewis, J., ”Is the ‘hard bargaining’ image of the council misleading? The committee of permanent representatives and the local elections directive”, *Journal of Common Market Studies*, 1998, 36(4): 479–504
- Lewis, J., ”The Janus face of Brussels: socialization and everyday decision making in the European Union”, *International Organization*, 2005, 59(4): 937–72
- Lijphart, A., ”Constitutional design for divided societies”, *Journal of Democracy*, 2004, 15 (2): 96–109
- Manners, I., Whitman, R., „Towards Identifying the International Identity of the European Union: A Framework for Analysis of the EU’s Network of Relationships”, *European Integration*, 1998, 21(2): 231-49
- Manoilescu, M., „Statele Unite ale Europei. Aspectul economic”, *Observatorul politic și social*, an. I, nr. 6, 15 august 1929, p. 1-2.
- Manolescu, N., ”Cea mai gravă boală a tranziției”, *România literară*, nr. 36, 8 septembrie 1999, p. 1
- Mearsheimer J.J., “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”, *International Security*, Vol. 15, No. 1 (Summer 1990), pp. 5–56

- Paler, O., intervenție la „Forumul pentru starea culturii”, în *Plus*, supliment al revistei «22», nr. 45, 11 martie 1997, p. III
- Pleșu, A., ”Rigoriile ideii naționale și legitimitatea universalului”, *Secolul 20*, nr. 1-2-3, 1981, p. 189-196
- Risse, Th., ”Neo-Functionalism, European Identity, and the Puzzles of European Integration”, *Journal of European Public Policy*, 12/2005, 2: 291–309
- Risse, Th., ”The Euro between National and European identity”, *Journal of European Public Policy*, 10/2003, 4: 487–505
- Sbragia, A., ”The European Community: A Balancing Act”, *Publius: The Journal of Federalism*, 1993, 23(3): 23-38
- Sbragia, A., ”The Future of Federalism in the European Union”, *European Community Studies Association ECSA-C*, november 2004, pp. 5-9
- Scharpf, F.W., ”The Joint-Decision Trap: Lessons from German Federalism and European Integration”, *Public Administration*, Vol. 66, 1988, pp. 239-78
- Smith, K., ”Conceptualising the EU’s International Identity: Sui Generis or Following the Latest Trends?”, paper presented at the ECPR European Union Politics Conference, Bordeaux, September 2002
- Stein, E., ”Lawyers, Judges, and the Making of a Transnational Constitution”, *American Journal of International Law*, 1981, no.75, pp. 1-27
- Taliaferro, J. W., ”Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered”, *International Security*, Vol. 25, No. 3 (Winter 2000/2001), p. 128-161
- Taylor, P., ”The Politics of the European Communities: the Confederal Phase”, *World Politics*, 1975, 27(3), p. 336-360
- Udrea, G., Corbu, N., ”The Building of a European Identity and Its Challenges”, *Romanian Journal of Communication and Public Relations*, Vol.12, no. 3(20) / 2010, p. 63-82
- Vasquez, J. A., ”The Realist Paradigm and Degenerative versus Progressive Research Programs: An Appraisal of Neotraditional Research on Waltz's Balancing Proposition”, *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4. (1997), pp. 899-912
- Zielonka, J., ”How New Enlarged Borders Will Shape the EU?”, *Journal of Common Market Studies* 39, no. 3 (2001): 507-36

3. Bibliografia specială

CĂRȚI

- Antohi, S., *Civitas imaginalis: istorie și utopie în cultura română*, Iași: Polirom, 1999
- Aslam, C., *Palimpsestul identității românești - reflecții asupra fundamentelor culturale ale filosofiei*, București: Editura Crater, 2000

- Băleanu, A., Andronache, A., Lungu, A., Moscu, M., Trucă, G., Zudor, G. (coord.), *Dezbaterile organizate de Institutul European din România în anul 2003*, București, 2003
- Bărbulescu, I. Gh., *Uniunea Europeană de la național la federal*, București: Tritonic, 2005
- Bărbulescu, M., Deletant, D., Hitchins, K., Papacostea, S., Teodor, P., *Istoria României*, București: Editura Enciclopedică, 1998
- Billig, M., *Banal Nationalism*, London: Sage Publications, 1995
- Boari, V., Gherghina, S., Murea, R. (ed.), *Regăsirea identității naționale*, Iași: Polirom, 2010
- Boia, L., *Două secole de mitologie națională*, București: Humanitas, 1999
- Boia, L., *România – Țară de frontieră a Europei*, București: Humanitas, 2007
- Boje, P. T., Steenbergen, B., Walby, S. (ed.), *European Societies: fusion or fission?* London: Routledge, 1999
- Brewer, M., Risse, Th. (eds.), *Identities in Europe and the institutions of the European Union*, Lanham MD: Rowman and Littlefield, 2004
- Checkel, J.T., Katzenstein, J. P. (ed.), *European Identity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009
- Chelcea, S. (coord.), *Memorie socială și identitate națională*, București: Ed. I.N.I., 1998
- Christiansen, Th., Reh, Ch., *Constitutionalizing the European Union*, Palgrave Macmillan, 2009
- Crețu, C., *România europeană*, București: Scripta, 2009
- Dieckhoff, A., *Națiune și rațiune de stat. Identitățile naționale în mișcare*, București: Curtea Veche, 2003
- Djuvara, N., *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, București: Humanitas, 2002
- Ducaru, S. D., *Determinări politice și economice ale integrării României în Uniunea Europeană*, Teză de doctorat, Academia de Studii Economice București, 2006
- Dungaciu, D., *Națiunea și Provocările (Post)Modernității*, București: Tritonic, 2004
- Eder, K., Giesen, B., *European citizenship: between national legacies and postnational projects*, Oxford: Oxford University Press, 2001
- Fligstein, N., *Euroclash: The EU, European Identity, and the Future of Europe*, Oxford: Oxford University Press, 2008
- Georgiu, G., *Identitate și integrare: de la disjuncție la conjuncție*, București: Editura Institutului de Teorie Socială, 2001
- Georgiu, G., *Istoria culturii române moderne*, București: Editura Comunicare.ro, 2002
- Georgiu, G., *Națiune, cultură, identitate*, București: Ed. Diogene, 1997
- Ghișe, D., Teodor, P., *Fragmentarium Iluminist*, Cluj-Napoca: Dacia, 1972

- Girault, R. (coord.), *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, București: Curtea Veche, 2004
- Green-Cowles, M., Smith, M. (ed.), *The State of the European Union: risks, reform, resistance, and revival*, Oxford: Oxford University Press, 2000
- Green-Cowles, M., Caporaso, J., Risse, T. (ed.), *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, Ithaca and London: Cornell University Press, 2000
- Groza, A., *Comunitățile Europene și Cooperarea politică europeană: emergența unei identități europene*, București: C.H. Beck, 2008
- Herrmann, R.K., Risse-Kappen, Th., Brewer, M.B., *Transnational Identities: Becoming European in the EU*, Lanham MD: Rowman & Littlefield, 2004
- Hill, Ch., Smith, M. (ed.) *International Relations and the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 2005
- Hoffmann, S., *Sisiful european*, București: Curtea Veche Publishing, 2003
- Huntington, S. P., *Cine suntem? Provocările la adresa identității naționale americane*, Filipeștii de Târg: Antet XX Press, 2004
- Lipiansky, E. M., Camilleri, C., Kastersztein, J., Malewska-Peyre, H., Taboada-Leonetti, I., *Strategies identitaires*, Paris: Presses Universitaires de France – PUF, 1998
- Luca, D., *România văzută de la Bruxelles*, Cluj-Napoca: Dacia, 2003
- Luzarraga, F. A., Llorente, M.G., *Europa viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Iași: Polirom, 2011
- Magnette, P., *Europa Politică: cetățenie, constituție, democrație*, Iași: Institutul European, 2003
- Marga, A., *Filosofia unificării europene*, Cluj-Napoca: E.F.E.S., 2003, ediția a IV-a
- Marino, A., *Pentru Europa. Integrarea României. Aspecte ideologice și culturale*, Iași: Polirom, 2005
- Marino, A., *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română*, Iași: Polirom, 1996
- Micossi, S., Tosato, G.L. (ed.), *The European Union in the 21st Century. Perspective from the Lisbon Treaty*, Brussels: Center for European Policy Studies, 2009
- Miller, R. (ed.), *The Evolution of European Identities. Biographical Approaches (The Identities and Modernities in Europe)*, London: Palgrave Macmillan, 2012
- Nugent, N.(ed.), *European Union Enlargement*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2004
- Păun, N., Păun, A. C., Comănescu-Albu, R., Ciceo, G., *Finalitatea Europei*, Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene, 2005
- Pecican, O., *România și Uniunea Europeană*, Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene, 2004

- Piris, J.C., *The Lisbon Treaty: A Legal and Political Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010
- Poledna, R., Ruegg, F., Rus, C.(coord.), *Interculturalism. Cercetări și perspective românești*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002
- Pușcaș, V., *România și iar România – Note pentru o istorie a prezentului*, Cluj-Napoca: Eikon, 2007
- Pușcaș, V., Sălăgean, M. (coord.), *România și Uniunea Europeană post-Tratatul de la Lisabona*, Cluj-Napoca: Eikon, 2010
- Pușcaș, V., *Teme europene*, Cluj-Napoca: Eikon, 2008
- Risse, Th., *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*, Ithaca/London: Cornell University Press, 2010
- Smith, A. D., *National Identity*, London: Penguin Books, 1991
- Sugar, F. P., *Naționalismul est-european în secolul al XX-lea*, București: Curtea Veche, 2002
- Suveranitate națională și integrare europeană*, Polirom, Iași, 2002
- Șerbănescu, A., *Identitatea națională și identitatea europeană dintr-o perspectivă psihosociologică*, Iași: Lumen, 2005
- Ștefănescu, S., Velicu, A., *Național și/sau european ? Reprezentări sociale ale identității în societatea românească actuală*, București: Expert, 2006
- Thiesse, A. M., *Crearea identității naționale în Europa. Secolele XVII-XX*, Iași: Polirom, 2000
- Vese, V., Ivan, A. (ed.), *Tratatul de la Nisa: text tradus și comentat*, Cluj-Napoca: Dacia, 2001
- Weiler, J. H. H., *The Constitution of Europe*, Cambridge University Press, 1999

ARTICOLE

- Bogdandy, A., “The European constitution and European identity: Text and subtext of the Treaty establishing a Constitution for Europe”, *International Journal of Constitutional Law*, 2005, 3: 295-315
- Bucur, C.I., Popa, A., Rusu, H., „Identitatea etno-culturală la români în contextul procesului de integrare europeană. Studiu de caz comparativ rural-urban în județul Sibiu”, *Revista de Politică Științei și Scientometrie* - Număr Special 2005
- Caporaso A.J., Kim, M., „The dual nature of European identity: subjective awareness and coherence”, *Journal of European Public Policy*, Volume 16, Issue 1, 2009, pp. 19-42
- Cerutti, F., “Can there be a supranational identity?”, *Philosophy and Social Criticism*, April 1992, 18(2), pp. 147-162
- Cerutti, F., „A Political Identity for the Europeans”, *Thesis Eleven*, no. 72/2003, London: Sage Publications, pp. 26-45

- Eder, K., "A Theory of Collective Identity. Making Sense of the Debate on a 'European Identity'", *European Journal of Social Theory*, 2009, 12: 427-447
- Kritzinger, S., „European Identity Building from the Perspective of Efficiency”, *Comparative European Politics*, Palgrave Macmillan, 2005/3 (1 April 2005), p. 50-75
- Kross, I., „De l'identité européenne”, *European Studies Hannover*, Working Paper No. 4, 2004
- Moravcsik, A., “Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach”, *Journal of Common Market Studies*, Volume 31, No. 4, 1993, pp. 473–524
- Moravcsik, A., Vachudova, M.A., “National Interest, State Power and EU Enlargement”, *East European Politics and Societies*, Vol. 17, No. 1, 2003, pp. 42-57
- Mungiu-Pippidi, A., „Lungul drum spre identitatea europeană”, *Sfera Politicii*, nr. 97-98, București, 2001, p.35-51
- Strath, B., "A European Identity - To the Historical Limits of a Concept", *European Journal of Social Theory* 5(4): 387–401, Sage Publications, London, 2002
- Walzer, M., "The facsimile fallacy", *American Review of Canadian Studies*, 1967, 12(2): 82-86
- Wendt, A., „Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, nr. 88, 1994, p.384-396

4. Surse electronice

- ARENA - Centre for European Studies, University of Oslo - <http://www.arena.uio.no>
- Asociația "Pro Democrația", „Cealaltă Românie - Raport de cercetare Primul an în Uniunea Europeană”, București, Martie 2008, http://www.apd.ro/files/publicatii/Cealalta_Romanie-Raport_de_cercetare.pdf (accesat în 15 august 2012)
- Bakke, E., „Towards a European Identity?”, Working Paper no. 10/1995, ARENA, Oslo, http://folk.uio.no/stveb1/Towards_a_European_Identity.pdf (accesat în 14 august 2012)
- Bărbulescu, I. Gh. (coord.), Iancu, A., Ion, O.A., Toderăș, N., „Tratatul de la Lisabona. Implicații asupra instituțiilor și politicilor românești”, București: Institutul European din România, Studii de Strategie și Politici, nr. 1/2010, http://www.ier.ro/documente/spos_2010/SPOS_1_site.pdf (accesat în 15 august 2012)
- Borzel, T., “What can Federalism teach us about the European Union? The German Experience”, *The Royal Institute of International Affairs*, London, 2001, <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Europe/borzel.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Borzel, T., Hosli, M., "Brussels between Bern and Berlin: Comparative Federalism meets the European Union", *Constitutionalism Web-Papers*, ConWEB, 2/2002,

- https://www.wiso.uni-hamburg.de/fileadmin/sowi/politik/governance/ConWeb_Papers/conweb2-2002.pdf (accesat în 14 august 2012).
- Bulei, I., "Istoria ca o neconținută căutare de identitate", *Cuvântul*, Anul X (XV), Nr. 5 (335), Mai 2005, www.cuvantul.ro/articol/?artID=20&nr=335 (accesat în 14 august 2012)
- Checkel, J.T., "Constructivist Approaches to European Integration", Working Paper no. 6/2006, *ARENA*, Oslo, http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2006/wp06_06.pdf (accesat în august 2012)
- Chifu, I., *O nouă generație de conflicte identitare*, <http://leader.viitorul.org/public/90/ro/O%20nou%C4%83%20genera%C5%A3ie%20de%20conflicte%20identitare%20Cursul%202.doc> (accesat în 14 august 2012)
- Churchill, W., 'The Good European', *Daily Mail*, 10.05.1948, No 16.220, London, http://www.cvce.eu/obj/The_Good_European_from_the_Daily_Mail_10_May_1948-en-7443907c-f5e1-4b19-960b-5f9d1be8b2fb.html (accesat în 01 iulie 2012)
- Consiliul Uniunii Europene - <http://www.consilium.europa.eu>
- Drăgan, G., „Tratatul de la Lisabona – un nou pas în crearea unei Europe unite”, București: *Sfera Politicii*, nr. 147/2010, <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/147/art02-dragan.html> (accesat în 14 august 2012)
- Duff, A., "True Guide to the Treaty of Lisbon", *Alliance of Liberals and Democrats for Europe - ALDE*, <http://www.alde.eu/fileadmin/files/Download/True-Guide-NEW.pdf> (accesat în 15 august 2012)
- Eurobarometer Surveys - http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- European Integration online Papers - <http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop>
- European University Institute - <http://www.eui.eu>
- Foreign Affairs - <http://www.foreignaffairs.com>
- Foret, F., "Institutions, traditions, innovations. Which religious identity for Europe?", Epsnet 2005 Plenary Conference, "European Identity and Political Systems", Workshop 9: "Do EU institutions and policies "produce" European identity?", IEP de Paris, 17-18/06/2005, <http://geke.neu.jalb-server.net/2822-0-21> (accesat în 14 august 2012)
- Fossum, J.E., "Identity Politics in the European Union", *ARENA*, Working Papers no. 01/17, Oslo, http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2001/wp01_17.htm (accesat în august 2012)
- Gâlea, I. (coord.), Băluț, A., Dumitrașcu, A., Morariu, C., *Tratatul instituind o Constituție pentru Europa - text comentat și adnotat*, 2004, http://old.mae.ro/poze_editare/Tratat_Constitutie%20Europa.pdf (accesat în 14 august 2012)

- Guvernul României, *Proiect - Strategia Post-Aderare a României - document de lucru*, 15.01.2005, <http://www.gov.ro/upload/articles/100071/strategie-post-aderare2a.pdf> (accesat în 15 august 2012)
- Groothues, F., "Television news and the European public sphere: A preliminary investigation", Centre for European Political Communications, University of Leeds: Working Paper 6/04, http://www.eurpolcom.eu/exhibits/EurPolCom_working_paper_6.pdf (accesat în 14 august 2012)
- Grupul de Economie Aplicată (GEA) - <http://www.gea.org.ro> (accesat în 14 august 2012)
- Guérot, U., "Cât de implicată mai e Germania în mersul UE", *Adevărul*, 7 septembrie 2011, http://www.adevarul.ro/international/foreign_policy/web_exclusive/Germania-vrea-Elvetie_0_515348642.html (accesat în 15 august 2012)
- Guérot, U., "After Lisbon: Is Europe becoming a global power?", *European Council on Foreign Relations*, 01 December 2009, http://ecfr.eu/content/entry/commentary_after_lisbon_is_europe_becoming_a_global_power_guerot (accesat în 15 august 2012)
- Iacob, L., "Amenințarea identității religioase: consecințe pentru integrarea europeană", *Revista de Politica Științei și Scientometrie*, număr special/2005, <http://frf.cncsis.ro/documente/667E32.doc> (accesat în ianuarie 2008)
- Institutul European din România - <http://www.ier.ro>
- International Journal of Constitutional Law* - <http://icon.oxfordjournals.org>
- Jacquot, S., Woll, C., "Usage of European Integration - Europeanisation from a Sociological Perspective", *European Integration online Papers* (EIoP), Vol. 7 (2003) N° 12, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2003-012a.htm> (accesat în 14 august 2012)
- Kaczyński, P. M., „Paper tigers or sleeping beauties? National Parliaments in the post-Lisbon European Political System”, CEPS Special Report/February 2011, www.ceps.eu/ceps/download/4144 (accesat în 15 august 2012)
- Kaina, V., Karolewski, I.P., „EU governance and European identity”, *Living Reviews in European Governance*, Vol. 4, No. 2/2009, <http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg-2009-2/download/lreg-2009-2Color.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Kantner, C., "What is European Identity? The Emergence of a Shared Ethical Self-Understanding in the European Union", European University Institute, *EUI Working Papers*, RSCAS 2006/28, Florence, http://cadmus.iue.it/dspace/bitstream/1814/6226/1/RSCAS_2006_28.pdf (accesat în 14 august 2012)

- Klaus, V., Weigl, J., Mach, P., Loužek, M., Brodský, J., „What is Europeism or What Should Not Be The Future For Europe”, Prague: Center for Economics and Politics, 2008, <http://pdc.ceu.hu/archive/00004070/01/europeism.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Korhonen, K., „Guardians of Subsidiarity - National Parliaments Strive to Control EU Decision-Making”, Finnish Institute of International Affairs (FIIA) *Briefing Paper* 84, May 2011, <http://www.fia.fi/en/publication/192> (accesat în 15 august 2012)
- Lager, C., „L'euro, symbole d'identité européenne?”, *Revue Études internationales*, Vol. 36, no. 1, Mars 2005 («Les transformations du système européen : De la construction identitaire aux nouvelles formes de gouvernance»), <http://www.erudit.org/revue/ei/2005/v36/n1/010732ar.html> (accesat în 14 august 2012)
- Legislația Uniunii Europene - <http://eur-lex.europa.eu>
- Lehning, P. B., “European Citizenship: Towards A European Identity?”, Working Paper Series *European Studies*, Volume 2, Number 3, 1999, <http://uw-madison-ces.org/sites/ces.wisc.edu/files/lehning.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Leonard, M., „Four Scenarios for the Reinvention of Europe”, November 2011, http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR43_REINVENTION_OF_EUROPE_ESSAY_AW1.pdf (accesat în 15 august 2012)
- Licata, L., ”National and European Identities: complementary or antagonistic?”, 1999-2000 European Forum, IDNET Conference Europeanization and Multiple Identities, Conference paper, EUR/67, 2000, <http://www.ulb.ac.be/psycho/psysoc/Papers/Licata%20-%20National%20and%20European%20identities%20complementary%20or%20antagonistic.pdf> (accesat în 15 august 2012)
- Lutz, W., Kritzinger, S., Skirbekk, V., ”The Demography of Growing European Identity”, *Science*, 20 October 2006, Vol. 314, no. 5798, p. 425, <http://www.sciencemag.org/content/314/5798/425.full> (accesat în 15 august 2012)
- Maier, M. L., Risse, Th. (ed.), “Europeanization, Collective Identities and Public Discourses” (IDNET) Final report, http://www.eui.eu/RSCAS/Research/Tools/IDNET/200303IDNET_FinRep.pdf (accesat în 14 august 2012)
- Mangiameli, S., „The role of the European Parliament and the principle of representative democracy”, <http://www.europeanpubliclaw.eu/paper/169-stelio-mangiameli-the-role-of-the-european-parliament-and-the-principle-of-representative-democracy.html> (accesat în ianuarie 2012)
- Mangiameli, S., „The Union’s homogeneity and its common values in the Treaty on European Union, after the Treaty of Lisbon”, 2009, <http://www.europeanpubliclaw.eu/paper/170->

[stelio-mangiameli-the-unions-homogeneity-and-its-common-values-in-the-treaty-on-european-union-after-the-treaty-of-lisbon.html](#) (accesat în ianuarie 2012)

Markowski, S., Pakulski, J., *Humanities Research, Vol XVI, No. 3/2010 - The Solidarity Decade 1980 - 1989: An Australian Perspective*, <http://epress.anu.edu.au/apps/bookworm/view/Humanities+Research+Vol+XVI.+No.+3.+2010.+The+Solidarity+Decade+1980+-+1989%3A+An+Australian+Perspective/5211/ch11.xhtml#toc-anchor> (accesat în 14 august 2012).

Marks, G., Hooghe, L., (2003), "National Identity and Support for European Integration", Discussion Paper SPIV 2003-202. Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), <http://masterue.usal.es/practicassistemas/Sistemas%20de%20partidos/Marks%20y%20Hooghe.pdf> (accesat în 14 august 2012)

Meyer, Th., „European Identity”, University of Dortmund, January 2006, http://www.uni-graz.at/bibwww_seggau_european-identity.doc (accesat în septembrie 2010)

Mihăilescu, Dan C., „Despre rușinea de a fi român. Pledoarie pentru schimbarea la suflet a României” (conferință la Teatrul Național din București, 17 ianuarie 2010), <http://www.dancmihailescu.ro/Intrebarea%20de%20duminica.htm> (accesat în 15 august 2012)

Ministerul Afacerilor Externe - <http://www.mae.ro>

Miroiu, A., "Locul României în Tratatul de la Varșovia (III) Perspectiva diplomatică", București: *Revista* 22, 18.08.2004, <http://www.revista22.ro/locul-romaniei-in-tratatul-de-la-varsovia-iii-perspectiva-diplomatica-1082.html> (accesat în 15 august 2012)

Mureșan, L. (coord.), Pop, A., Bonciu, F., „Politica europeană de securitate și apărare - element de influențare a acțiunilor României în domeniul politicii de securitate și apărare”, http://www.ier.ro/documente/studiideimpactPaisII_ro/Pais2_studiu_4_ro.pdf (accesat în 14 august 2012)

Notre Europe - <http://www.notre-europe.eu>

Oberdorff, H., "La ratification et la révision du traité établissant une Constitution pour l'Europe", *Notre Europe*, 2005, www.notre-europe.asso.fr/article.php3?id_article=733 (accesat în 14 august 2012)

Observatorul Cultural - <http://www.observatorcultural.ro>

Olsen, J. P., "The Many Faces of Europeanization", *ARENA Working Papers*, no. 2/2002, Oslo, http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2002/wp02_2.htm (accesat în 14 august 2012).

- Pera, M., „Europe, America, and the Continental Drift”, *Heritage Lectures* no. 978, Washington: Heritage Foundation, November 2006, <http://www.policyarchive.org/handle/10207/bitstreams/11941.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Pollack, M. A., ”The New Institutionalisms and European Integration Constitutionalism Web-Papers”, *ConWEB No. 1/2008*, <http://www.bath.ac.uk/esml/conWEB/Conweb%20papers-filestore/conweb1-2008.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Pollack, M.A., “International Relations Theory and European Integration”, Robert Schuman Centre for Advanced Study, No. 2000/55, p. 4-6, http://www.eui.eu/RSCAS/WP-Texts/00_55.pdf (accesat în 14 august 2012)
- Portalul EurActiv - <http://www.euractiv.ro>
- Proiect COMENIUS 119074-CP-1-2004-1-ES-COMENIUS-C21, “Dromësqere Euroskòla - Formarea online a cadrelor didactice privind cultura romilor”, <http://academos.ro/sites/default/files/biblio-docs/269/modulul2.3.pdf> (accesat în 15 august 2012)
- Proiectul ”Comunicarea interculturală în context european (cicero). Construcția unei paradigme conjunctive privind noile raporturi dintre culturile naționale și emergenta identității culturale europene”- <http://www.comunicare.ro/cicero> (accesat în 14 august 2012).
- Proiectul ”Construcția mediatică a europenizării ca problemă publică în contextul integrării europene a societății românești” - <http://www.europenizare.ro> (accesat în 14 august 2012)
- Puşcaş, V., Curta, A., “Current approaches to the European Health Policy”, *Eastern Journal of European Studies*, Volume 1, Issue 1, June 2010, http://ejes.uaic.ro/articles/EJES2010_0101_PUS.pdf (accesat în 14 august 2012)
- Radaelli, C., “Wither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change”, *European Integration online Papers*, Vol. 4, no. 8, 2000, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm> (accesat în 14 august 2012)
- Registrul public al documentelor Consiliului Uniunii Europene - <http://register.consilium.europa.eu>
- Rentea, S., „O analiză constructivistă a politicii externe a României”, *Europolis - Revistă de teorie și analiză politică*, Universitatea Babeş-Bolyai, Departamentul de Științe Politice, Centrul Academic de Cercetări Sociale, <http://www.polito.ubbcluj.ro/europolis/Articol%20Rentea.htm> (accesat în ianuarie 2010).
- Revista Română de Comunicare și Relații Publice* - <http://journalofcommunication.ro>
- Rompuy, H., “The European Council in 2010”, <http://www.european-council.europa.eu/media/161695/qc3010507enc.pdf> (accesat în 15 august 2012)
- Ruiz Jiménez M. A., Górnjak J.J., Kosic A., Kiss P., Kandulla M., ”European and National Identities in European Union’s Old and New Member States: Ethnic, Civic, Instrumental

- and Symbolic Components”, *European Integration online Papers (EIoP)*, Vol. 8 (2004) N° 11; <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-011a.htm> (accesat în 14 august 2012)
- Schipor, D., ”Percepție și autopercepție socială în context multicultural bucovinean – premise pentru o educație interculturală”, http://www.rocsir.usv.ro/archiv/2002_1-2/3DoinaVaduva.htm (accesat în ianuarie 2009)
- Sfera Politicii* - <http://www.sferapoliticii.ro>
- Site-ul oficial al Uniunii Europene - <http://ec.europa.eu>
- Societatea Academică din România - <http://www.sar.org.ro>
- Sztompka, P., ”From East Europeans to Europeans: Shifting Identities and Boundaries in the New Europe”, *Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences*, Wassenaar, 2004/4, <http://www.nias.knaw.nl/Content/NIAS/Publicaties/Ortelius/Ortelius2004.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- The Convention on the Future of Europe, Bruxelles, <http://european-convention.eu.int/EN/bienvenue/bienvenue2352.html?lang=EN> (accesat în 15 august 2012)
- The Master of Arts degree “International Relations (IR) Online”, Freie Universität Berlin - <http://www.ir-online.org> (accesat în ianuarie 2008).
- The Treaty of Lisbon: an impact assessment, Volume I: Report, Published by the Authority of the House of Lords, London: The Stationery Office Limited, 2008, <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200708/ldselect/ldecom/62/62.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Tömmel, I., „The European Union after the Treaty of Lisbon: recent achievements and challenges ahead”, *Konrad Adenauer Stiftung*, http://www.kas.de/wf/doc/kas_19101-544-1-30.pdf (accesat în 14 august 2012)
- Vasilescu, A., “Federalismul și viitorul Uniunii Europene”, <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/115/art10-vasilescu.html> (accesat în 14 august 2012)
- Veen, A. M., ”Determinants of European Identity: A preliminary investigation using Eurobarometer Data”, 2002, <http://isanet.ccit.arizona.edu/noarchive/vanderveen.html> (accesat în iulie 2011)
- Walkenhorst, H., ”The Conceptual Spectrum of European Identity: From Missing Link to Unnecessary Evil”, *Limerick Papers in Politics and Public Administration*, 2009, No. 3, <http://www2.ul.ie/pdf/549255848.pdf> (accesat în 14 august 2012)
- Walkenhorst, H., ”Constructing the European identity - Trap or gap? European integration between Community-building and Path-dependency”, *Limerick Papers in Politics and Public Administration*, 2008, No. 1, <http://www2.ul.ie/pdf/673015848.pdf> (accesat în 14 august 2012)